

## **Stratégiák és lehetőségek a csángók magyar nyelvű oktatásában**

Hegyesi Attilával beszélget Peti Lehel

*Milyen belső és külső igények hívták létre a Moldvában folyó magyar nyelvű oktatást?*

A moldvai magyarság Trianon előtt is határon túli népcsoportnak számított, akkor se volt saját értelmiségi rétege, ma sincsen. Azaz a magyarság nem állt kellőképpen melléjük akkor sem, mint ahogy azóta is hanyagolja. Ez az erdélyi magyarságra nézve különösen igaz. Mindezek ellenére ma még van hozzávetőlegesen kilencezer iskolás korú gyerek, aki érti vagy beszéli a magyar nyelvet. Ez egy olyan jelentős szám, amely nemzetpolitikai szempontból sem elhanyagolható, de ennél sokkal fontosabb dolog az, hogy a megkezdett magyar nyelvű foglalkozásokra önként jöttek, jönnek a gyerekek. Ez azt jelenti, hogy van rá igényük, azt jelenti, hogy ez a közösség – bár nyíltan nem vállalja fel –, mégis érzi a magyar kultúrához való tartozását.

*Mi az elsődleges célja ennek a programnak?*

Legfontosabb célunk a gyerekek nyelvi önbizalmának a növelése, a nyelvhez, a kultúrához való viszonyulásuknak pozitív hangolása. Nagyon fontos, hogy „eredjen meg a nyelve” a gyerekeknek, ugyanis nekik ma már a magyar nyelv sokszor csak lappangó tudás, olyan tudás, amelyet nem használnak. A másik fontos tényező, hogy nagyon alacsony ennek a nyelvnek a státusza, tehát nekünk hangsúlyoznunk kell, hogy a közösségben beszélt nyelvváltozat is a magyar nyelv része, illetve hogy a magyar nyelv az egy teljes értékű, érvényesülésre is alkalmas nyelv.

*Mitől más az általatok gyakorolt oktatás más régiókban folyó „anyanyelvi” oktatástól?*

Képzelnünk el olyan anyanyelvi foglalkozásokat (szándékosan nem magyarórát mondok), ahová a gyerekek hetente háromszor-négyszer

eljárnak és teszik ezt éveken át anélkül, hogy köteleznék őket bárki is erre. Nem írunk hiányzást, nem adunk jegyeket ezeken az iskolán kívüli foglalkozásokon. Az utóbbi két-három tanévben már a hivatalos állami iskolában is tanítjuk a magyar nyelvet azoknak a diákoknak, akiknek a szülei ezt írásban kérték (összesen 460 gyereknek 10 faluban), de ezeket a hivatalos órákat is igyekszünk minél játékosabban, minél szebben megtartani, mert azt tapasztaljuk, hogy a román tannyelvű iskolákban a gyerekekkel való bánásmód igen kemény. S akkor még finoman fogalmaztam.

*Ez a fajta oktatás számos kérdést vet fel, amelyek jórészt a nyelvi identitáshoz kötődnek. Tudjuk, hogy Moldvában a gyerekek nyelve „más”, mint a felnőtteké. Milyen nyelvet tanulnak meg az oktatás révén ezek a gyermekek? Csángó dialektust, vagy standard magyar nyelvet?*

Egy dialektust tanítani nyilván nem lehetséges. Mi azonban azt az elvet követjük, hogy a csángó dialektus – akár a maga román kölcsönzavaival együtt – egy értékes nyelvváltozat, amit a gyerekeknek tovább kell adni. Az ők otthoni tudásukat soha nem javítjuk ki, hanem kiegészítjük, így megfér békességben a beszélt dialektus és a köznyelv is. Gyakori példa, hogy a gyerekek nem használják a teljes hasonulást, mivel az ők nyelvjárásukban nem „szekérrel”, hanem „szekérvel” járnak az emberek. Ezt mi írásban sem javítjuk ki, nem kerül piros toll e szó alá, azonban elmondjuk azt, hogy más vidékeken ezt másképpen mondják és a helyesírás szerint is úgy kellene írni majd.

*Az oktatás nyelve kétségtelenül befolyással van a nemzeti identitás megválasztására is, amely Moldvában rendkívül összetett gyakorlat. Célja-e ennek a programnak identitás-alternatívát felkínálni az ebben részt vevő, felnövekvő gyerekek számára? Másképpen szólva, milyen arányban közvetít ismereteket ez a fajta oktatás, illetve mennyire összpontosít főként a magyar nyelv presztízsének a növelésére?*

Mi alternatívát kínálunk minden szempontból: nyelvi, kulturális, identitásbeli alternatívát. Eddig sajnos nem volt az iskola, az egyház, az intézmények által felkínált alternatíva ilyen értelemben. Egyetlen út létezett: a román nyelv, a román irodalom, a román öntudat, a románul beszélő Isten. Mi sose mondjuk azt, hogy „gyerekek, ti magyarok vagytok”, de azt

igen, hogy „gyerekek, legjobb tudásunk szerint magyar eredetűek vagytok”, azaz rámutatunk a gyökerekre, mert azt tapasztaljuk, hogy e nélkül felnőttkorban komoly identitásválságba, gyökértelenségérzettel élhetnek majd. A kérdésre is válaszolva, nem csak nyelvet, hanem általában hungarológiai ismereteket is igyekszünk közvetíteni a gyerekek felé. De lehetne nyelvet tanítani irodalmi szöveg nélkül? Irodalmi szöveget pedig lehetne anélkül, hogy elmondanánk, ki is volt Petőfi? Ebben a környezetben, ahol mi élünk és dolgozunk, ezek nagyon fontos dolgok.

*Ha már az identitásnál tartunk: mit gondolsz milyen hatása lett volna a kettős állampolgárság megadásának a csángók „deklarált identitására” nézve?*

Nagyon nehéz felmérni ezt. A magyar igazolványt is tömegesen kérték, hiszen sokan dolgoznak a fiatalok közül Magyarországon. A deklarált identitás, a magyarság vállalása nem egy igazolványon múlik. Sokkal inkább az oktatás, a kultúra az, amely köt egy nemzethez.

*Arról, hogy milyen „nyelvet” kell tanítani a csángó gyermekeknek, az utóbbi időkből több nézet is felbukkant. Melyek voltak azok a problémák, amelyeket ezek az okfejtések körbejártak? Mi a ti munkaközösségek álláspontja ezekkel kapcsolatban?*

Valóban voltak, akik határozottan állították, hogy a csángó kultúrát külön kultúrának, a csángókat külön nemzetnek kellene tekinteni, s a nyelvet is külön nyelvként kezelni. Bizonyos értelemben az Európa Tanács idevágó dokumentuma is hajlik e felé. Komoly román emberjogi szervezetek is ajánlották ezt, sőt a jászvásári püspökségen be is jelentették, hogy elkezdődött a *Szentírás* csángó nyelvre való fordítása, amely eltart néhány évtizedig ugyan, de ők megtették a kötelességüket. Magyar nyelvészt, tanárt is hallottam csángó sztenderdről beszélni, külön nyelvről. Van olyan nyugati szervezet, amely a csángó kultúra védelmére jött létre és nem a magyarok hívták életre. Ők is a különutas megoldás mellett vannak.

Mi a kollegáimmal együtt azt gondoljuk, hogy a csángók a magyar nemzet szerves részét kell, hogy alkossák, és igenis tennünk kell ennek érdekében. A nyelvjárás tisztelete mellett pedig magyar köznyelvet kell tanítanunk. Mi indokolná azt, hogy ne tanítsuk meg Arany János műveit a csángó gyerekeknek?

*Hogyan gyűrűzik le az általatok gyakorolt oktatás a csángó társadalom mikroszintjére? Tagolja-e valamilyen szinten a lokális közösségeket? Hozzájárult-e például konfliktusok kialakulásához?*

A moldvai csángók közösségei nagyon homogén, erős belső kohézióval rendelkező faluközösségek. Azt tapasztaljuk, hogy azok a falvak, ahol már néhány éve zajlik a magyar nyelv oktatása törekszenek az egységességre ilyen szempontból is: sok helyen igazán tömegessé válik, már két év magyaróra után a falu gyerekeinek fele eljár a magyar nyelvű foglalkozásokra is, ez a szám a jövőben pedig növekvő tendenciát mutat.

*Mi a legfőbb motivációja azoknak a szülőknek, akik gyermekeiket magyar oktatásra íratják be?*

Az egyszerű embereknek egyszerű okaik szoktak lenni. Fontos szempont az, hogy a gyerek, ha majd később Magyarországra megy, akkor magyarul tudjon írni, olvasni. Fontosak a „mézesmadzagok” is: a kirándulások, a karácsonyi ajándékozás, az oktatási-nevelési támogatás. És nagyon fontos a szomszéd, a koma hozzáállása, a hatóságok és az egyház véleménye. Mindezt mérlegre teszik a szülők, és úgy döntenek egy kérény megírása előtt. De első lépésben, amikor még csak iskolán kívüli foglalkozásokról beszélünk, a szülők helyett a gyerekek hozzák a döntéseket az esetek túlnyomó részében. Azaz azt az arcátlan módszert alkalmazzuk, hogy a gyerekek által lopódzunk be a családokba, a gyerek kívánságánál erősebb motiváció nem is szükséges.

*Minek tulajdonítható az, hogy egyre több csángó faluban sikerül beindítani a magyar nyelvű oktatást? A politikai feltételek, a támogatások mennyisége, vagy a változó mentalitás áll ennek hátterében?*

Mindhárom együttes hatásáról van szó: szükség van magyar forrásból érkező anyagi támogatásra is, de az elkezdett, kibővülő munka változtatja a politikai hozzáállást is. Érdekes, hogy az alulról jövő kezdeményezésnek még Románia ezen részében is erősebb hatása van a politikumra, mint mondjuk az ET ajánlásának.

*Melyek azok a problémák, amelyek leginkább akadályozzák azt, hogy még több faluban beindítsátok a magyar oktatás?*

Legnagyobb gondot jelenleg a tanárok, a megfelelő munkatársak hiánya jelenti. Abban a paradox helyzetben vagyunk, hogy volna lehetősé-

günk újabb tanárokat alkalmazni, anyagi forrásaink biztosítottak látszanak újabb két-három falura, azonban nincsenek jelentkezők. A módszer is megvan hozzá, pusztán bővíteni kell a rendszert, tömegessé kell tenni ezt az oktatási formát.

*Ilyen körülmények között, ezekkel a módszerekkel lehet-e értelmiségieket képezni? Tartalmaz-e stratégiákat a programotok erre nézve?*

Azt reméljük, hogy ki fog alakulni a csángóság évszázadok óta hiányzó értelmisége. Ez magyar és román nyelvű értelmiség lesz, hiszen ma már eljutnak román nyelvű felsőfokú tanintézményekbe is csángó származású diákok. Jelenleg több mint száz olyan középiskolás diák részesül ösztöndíjban oktatási programunk által, aki magyarul fog érettségizni Székelyföldön, hiszen Bákó megyében nincsen magyar líceum. A következő években pedig szeretnénk létrehozni egy csángóföldi magyar nyelvű középiskolát, amely tovább növeli az értelmiségiek formálásának esélyét.